

Vždy milovat Velkého bratra

Převést do divadelního tvaru slavný **Orwellův román 1984** znamená nepochybně velkou výzvu. Text, který geniálně už na sklonku čtyřicátých let minulého století analyzoval chod totalitního systému, převedl do jevištní podoby režisér Dodo Gombár a inscenaci představil na prknech Švandova divadla.

JAN KERBR

Ocitáme se ve zrůdném společenství geopolitického celku Oceánie, v němž veškeré dění řídí Strana, prodloužená ruka nedosažitelného vůdce – Velkého bratra. K charakteristice dlouhodobě vytvářeného pocitu poslušné pospolitosti může posloužit třeba nadšený výrok jednoho z ukázněných: „To je tak dojmavé, když všichni skandujeme společně.“ Drtivě působící příběh pracovníka Ministerstva pravdy Winstona Smithe (David Punčochář) se prezentuje v brutalistně koncipované scénografii Jaroslava Milfajta. Zarezlé kovové objekty se matně odrážejí v zrcadlovém stropě, který naznačuje permanentní kontrolu centrálního dohlížetelského orgánu nad veškerým konáním.

Tíživá tříhodinová délka

Smith ovšem začíná o své práci, jejíž podstatou je předělávání a zmizikování minulosti, pochybovat, inspiruje ho i podvatná kniha, analyzující podstatu represivního systému. Její četbu mu zprostředkuje tajemný O'Brien (Tomáš Petřík), který ho zároveň nenápadně vtahuje do „kontrarevolučního“ spiknutí. Winston si začne psát deník (v totalitním systému zakázaná aktivita) a co horšího, zamiluje se do spolupracovnice Julie (Anežka Štátná). Oba si jsou vědomi, že budou odhaleni a usvědčeni z tohoto nedovoleného vzplanutí, které odporuje chodu systému. Když je později hlavní hrdina vězněn a trýzněn, jako hlavní rafinovaný

Divadelní 1984. Anežka Štátná a David Punčochář v brutalistní a temné scénografii Jaroslava Milfajta.

FOTO MICHAL HANČOVSKÝ

mučitel se objevuje právě O'Brien, který na Winstona vše předem narařičil, dokonce je i autorem oné podvatné knihy. Jde mu o vnitřní přerod polapeného. Ten se musí naučit milovat Velkého bratra, nejen mu vnějškově, bez vnitřního přesvědčení přitakat.

Gombárova inscenace je rozpráhnutá do tíživé délky téměř tříhodinové a nevyhne se jistě popisnosti. První část přibarvují i některé groteskní výstupy, ožiovane temperamentními kreacemi Andrey Buršové v několika rolích, připomeňme třeba pohybově vynalézávé věšení prádla (na něž je vzápětí promítán propagandistický text, vypovídající o permanentní válečné pohotovosti Oceánie). David Punčochář s Anežkou Štátnou přesvědčivě evokují vznik přirozeného citu, který v sobě ovšem nese znaky nervozity, neboť ho musejí skrývat. Interpretálně tím poněkud vyvažují stroje působící skupinu dalších soudruhů, pracovníků ministerstva, které spolehlivě a se značnou pohybovou kulturou

ztvárňují pánské kvarteto Matěj Anděl, Jacob Erftemeijer, Petr Kult a Jan Mansfeld. Nicméně i jejich postavy vykazují charakterové a temperamentové odlišnosti, naznačující různé osobnostní zázemy předtím, než se stali poslušnými kolečky státní mašinerie. Zatčení milenců, v rozvrhu inscenace umístěné těsně před přestávku, je pak vůbec nejsuggestivnější situací divadelního díla. Zmíněný čtyřčlenný chór se stává skupinou policistů v černém a příkazy k okamžitému podvolení sděluje Winstonovi a Julii pomocí megafonu vetešník Charrington (Miroslav Hruška), dříve s dvojicí komunikující coby přívětivý stařec.

Rozlomení stylu

Jak už to při jevištních verzích prozaických útvarů někdy bývá, dochází k rozlomení stylu, dějová linie není vedena a pointována podle zákonitostí dramatického tvaru, ale kopíruje příběh, podléhající jiným kompozičním zákonitostem. Tak byla-li Winstono-

vu-Punčochářovou partnerkou v první části produkce stále výrazněji Julie Anežky Štátné, po přestávce charakterizuje jevištní dění především „dialog“ O'Briena a Winstona. Tomáš Petřík ztvárňuje brutálního mučitele s obdivuhodnou kultivovaností a empatií, nezapomenutelným se stává jeho běsnění, když vězněného nutí, aby vnitřně přijal pravdu, že vidí vyšetřovatelových pět prstů, ačkoliv mu tento před očima roztahuje jenom čtyři a palec skrývá.

Zmínované kvarteto herců ztělesňuje v druhé části inscenace nelitostné pochopy, míra jevištní snesitelnosti se při drastických výjevech pohybuje na hraně. Jako drtivý myšlenkový pandán pak fungují citace z *Psychologie davu* Gustava le Bona. Ty recituje vězněním nezúčastněně procházející a ve společenském obleku oděný Miroslav Hruška – vetešník Charrington. Inscenaci provázejí agresivní hudební vstupy, pod nimiž je podepsána Gabriela Vermelho. V epilogu sedí v zahradní

restauraci vnitřně zcela vyhořelý, propuštěný a „předělaný“ Winston, hrající šachy sám se sebou. Krátce se setká s Julí, oba po drastickém trýznění svůj protějšek zradili. Do závěrečného pozování všech protagonistů (jakoby pro fotografii) pak zazní song Johnyho Cashe *I see a darkness*, anglická koncovka mi připadá ovšem zbytečně apartní.

O stále aktuálnosti novinky Švandova divadla nemám pochybnosti a profesionální úroveň jevištního díla nepochybně, přesto se mi verze ostravských Bezručů v režii Jana Mikuláška z roku 2009 jevila jako divadelně invenčnější.

George Orwell – Dodo Gombár: 1984

Překlad románu: Eva Šimečková
Režie: Dodo Gombár
Výprava: Jaroslav Milfajt
Hudba: Gabriela Vermelho
Dramaturgie: Martina Kinská
Švandovo divadlo, premiéra 28. 1.

.....
Autor je divadelní kritik